

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЛІСОВОГО І
САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

КАФЕДРА ЛІСІВНИЦТВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

ННІ лісового і садово-паркового
господарства 11. 06. 2026 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
БІОЛОГІЯ ЛІСОВИХ ЗВІРІВ І ПТАХІВ**

Галузь знань Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»

Спеціальність Н4 «Лісове господарство»

Освітня програма «Лісове господарство»

Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства

Розробники: док. філос., асис. Гуржій Р. В., канд. с.-г. наук, доц. Білоус В. М., доц.,
канд. біол. н. Смаголь В. М.

Київ – 2026 р.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БІОЛОГІЯ ЛІСОВИХ ЗВІРІВ І ПТАХІВ»

На даній дисципліні вивчаються птахи і звірі, що заселяють лісові, лучні та інші екосистеми України. Вивчаються їх анатомічні і морфологічні особливості, закономірності поширення, спосіб існування, біологія, екологія, роль і значення у лісових біогеоценозах та в житті людини.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Бакалавр	
Спеціальність	Н4 «Лісове господарство»	
Освітня програма	Лісове господарство	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова / Вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5,0	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Рік підготовки (курс)	2026-2027 (2)	2026-2027 (2)
Семестр	3	3
Лекційні заняття	30 год	10 год
Практичні заняття	45 год	-
Лабораторні заняття	-	6 год
Самостійна робота	75 год	104 год
Навчальна практика	15 год	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	5	

1. МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни є професійна підготовка бакалаврів у галузі біології та екології лісу як основи збереження та раціонального використання тваринного світу лісів, формування у студентів уявлень про різноманіття лісової фауни, розуміння єдності, взаємодії та незамінності усіх елементів лісової фауни, їх значення у формуванні і існуванні лісових екосистем.

Завданням вивчення дисципліни «Біологія лісових звірів і птахів» є закріплення комплексного розуміння студентами механізму функціонування лісових екосистем, розуміння важливого місця і ролі фауни у системі грамотного ведення лісового господарства з врахуванням екологічних особливостей птахів, ссавців та представників інших груп лісової фауни при проектуванні лісгосподарських робіт та охоронних заходів. Програма дисципліни спрямована на формування навичок вмілого ведення господарства, збереження, приваблення та відтворення рідкісних видів лісової фауни, підвищення природної стійкості насаджень та зменшенню пресу шкідників, збереження насіння та природного підросту деревних рослин, лісовідновлення, стабілізації водного режиму насаджень, формування певного мікроклімату лісових ділянок естетичного та збереження біорізноманіття.

Перелік освітніх компонент, які передують вивченню навчальної дисципліни: «Зоогеографічне та мисливськогосподарське районування», «Дендрологія», «Ботаніка», «Лісівництво» «Біотехнія».

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі лісового і мисливського господарства або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів лісівничої науки і характеризується комплексністю та відповідністю природних зональних умов.

загальні компетентності (ЗК): Знання та розуміння предметної області та розуміння професії (ЗК 07); Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 08); Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 09); Прагнення до збереження навколишнього середовища (ЗК 10).

фахові (спеціальні) компетентності (ФК): Здатність використовувати знання й практичні навички для аналізу біологічних явищ і процесів, біометричної обробки дослідних даних та їх математичного моделювання (ФК 03); Здатність вирішувати поставлені завдання з мисливства та забезпечувати ведення мисливського господарства в лісовому фонді (ФК 08).

Програмні результати навчання (ПРН): Прагнути до самоорганізації та самоосвіти (ПРН 02); Проводити літературний пошук українською та іноземними мовами і аналізувати отриману інформацію (ПРН 03); Володіти базовими гуманітарними, природничо-науковими та професійними знаннями для вирішення завдань з організації та ведення лісового господарства (ПРН 04); Розуміти і застосовувати особливості процесів росту і розвитку лісових насаджень, теорії та принципи ведення лісового і мисливського господарства для вирішення завдань професійної діяльності (ПРН 05); Проектувати та організовувати ведення лісового та мисливського господарства відповідно до встановлених вимог (ПРН 08); Оцінювати значимість отриманих результатів досліджень дерев, деревостанів, насаджень, лісових масивів і стану довкілля, стану мисливських тварин та їх кормової бази і робити аргументовані висновки (ПРН 11); Інтегрувати та удосконалювати виробничі процеси ведення лісового господарства відповідно до чинних вимог (ПРН 12); Виконувати чітко та якісно професійні завдання, удосконалювати технологію їх виконання та навчати інших (ПРН 14).

2. ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма							Заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовий модуль 1. Різноманіття лісової фауни та лісова теріологія													
Тема 1. Вступ. Предмет та завдання дисципліни.	1	10	2	4			7	10,5	0,5				10
Тема 2. Морфологічні і фізіологічні особливості ссавців.	2	12	4	4			7	14	2		2		10
Тема 3. Біологія і екологія ссавців.	3	10	2	4			7	11,5	1		0,5		10
Тема 4. Еколого-систематичний огляд лісової теріофауни.	4-5	12	4	4			7	13,5	1		0,5		12
Тема 5. Вплив ссавців на	6	11	3	4			7	10,5	0,5				10

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма							Заочна форма					
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
лісове середовище.													
Разом за змістовим модулем 1		55	15	20	-	-	35	60	5	-	3	-	52
Змістовий модуль 2. Лісова орнітологія та охорона тваринного світу													
Тема 6. Морфологічні і фізіологічні особливості птахів.	7		1	4			7	10,5	0,5				10
Тема 7. Біологія та екологія птахів.	8-9		3	5			8	14	2		2		10
Тема 8. Еколого-систематичний огляд птахів лісової зони.	10-11		3	6			9	11,5	1		0,5		10
Тема 9. Поняття про лісовий біоценоз і лісових тварин як його компонентів.	12-13		4	6			9	13,5	1		0,5		12
Тема 10. Вивчення та охорона лісової орніто- та теріофауни.	14-15		4	4			7	10,5	0,5				10
Разом за змістовим модулем 2		60	15	25	-	-	40	60	5		3	-	52
Усього годин		150	30	45	-	-	75	120	10		6	-	104

3. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1.		
1.	Предмет та завдання дисципліни	2
2.	Морфологічні і фізіологічні особливості ссавців	4
3.	Біологія і екологія ссавців	2
4.	Еколого-систематичний огляд лісової теріофауни.	4
5.	Вплив ссавців на лісове середовище	3
Разом годин за змістовим модулем 1.		15
Змістовий модуль 2.		
6.	Морфологічні і фізіологічні особливості птахів	1
7.	Біологія та екологія птахів	3
8.	Еколого-систематичний огляд птахів лісової зони	3
9.	Поняття про лісовий біоценоз і лісових тварин як його компонентів	4
10.	Вивчення та охорона лісової орніто- та теріофауни	4
Разом годин за змістовим модулем 2.		15
Усього, год.		30

4. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Таксони і таксономічні категорії у зоологічній систематиці. Змістовне значення латинських назв	4
2	Особливості будови скелету ссавців	4
3	Біологічні та екологічні особливості основних лісових ссавців України	4
4	Еколого-систематичний огляд лісових ссавців	4
5	Вплив ссавців на лісове середовище	4
6	Особливості будови скелету птахів	4
7	Біологічні та екологічні особливості лісових птахів	5
8	Еколого-систематичний огляд лісових птахів	6
9	Поняття про лісовий біоценоз і лісових тварин як його компонентів	6
10	Вивчення та охорона лісової орніто- та теріофауни	4
Разом годин		45

5. ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Різноманіття лісової фауни та лісова теріологія.	35
2	Лісова орнітологія і охорона тваринного світу.	40
Разом годин		75

6. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист лабораторних/практичних розрахункових/графічних робіт, проєктів;

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- кейс-метод;
- метод проєктного навчання;
- метод перевернутого класу, змішаного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму;
- метод гейміфікованого навчання

8. ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України».

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання, балів
Змістовний модуль № 1 Різноманіття лісової фауни та лісова теріологія (ПРН: 2, 3, 4, 5)		
Лабораторна / практична 1. Таксони і таксономічні категорії у зоологічній систематиці. Змістовне значення латинських назв	Ознайомлення та вивчення зоологічної систематики	5
Лабораторна / практична 2. Особливості будови скелету ссавців	Вивчення особливостей будови скелету ссавців, основних його функцій	5
Лабораторна / практична 3. Біологічні та екологічні особливості основних лісових ссавців України	Вивчення біологічних та екологічних особливостей ссавців, основних типів помешкань	5
Лабораторна / практична 4. Еколого-систематичний огляд лісових ссавців	Вивчення еколого-систематичних характеристик лісових ссавців.	5
Лабораторна / практична 5. Вплив ссавців на лісове середовище	вивчення ролі та місця у лісовій екосистемі лісових ссавців і птахів	10
Самостійна робота 1 Різноманіття лісової фауни та лісова теріологія	1. Ознайомитись із систематичною приналежністю основних видів лісової теріофауни. Таксони і таксономічні категорії у зоологічній систематиці. 2. Розглянути роль тварин у функціонуванні лісових екосистем	10
Модульна контрольна робота №1	Тестові завдання	60
Всього за модулем №1		100
Змістовний модуль № 2 Лісова орнітологія та охорона тваринного світу (ПРН: 8, 11, 12, 14)		
Лабораторна / практична 6. Особливості будови скелету птахів.	Вивчення особливостей будови скелету птахів, основних їх функцій.	5
Лабораторна / практична 7. Біологічні та екологічні особливості лісових птахів	Ознайомлення та вивчення біологічних та екологічних особливостей лісових птахів.	5
Лабораторна / практична 8. Еколого-систематичний огляд лісових птахів	Вивчення еколого-систематичних характеристик лісових птахів.	5
Лабораторна / практична 9. Поняття про лісовий біоценоз і лісових тварин як його компонентів	Вивчення про лісовий біоценоз і лісових тварин як його компонентів	5
Лабораторна / практична 10. Вивчення та охорона лісової орніто- та теріофауни	Вивчення ролі та охорони лісової орніто- та теріофауни.	10
Самостійна робота 2. Різноманіття лісової фауни та лісова теріологія Лісова орнітологія і охорона тваринного світу	ознайомлення та вивчення оцінки впливу фауни на лісові біоценози та стану природної стійкості лісових екосистем за наявністю певного видового складу та розміщенням птахів	10
Модульна контрольна робота 2	Тестові завдання	60
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	(M1 + M2)/2*0,7 ≤ 70	
Екзамен	30	
Всього за курс	(Навчальна робота + екзамен) ≤ 100	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний), за відсутності таких причин перескладання модулю (наприклад на вищу оцінку) відбувається тільки шляхом усного опитування студента.
Політика щодо академічної доброчесності:	Списування під час здачі тестів модулів та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) та наявності індивідуального графіку навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із дирекцією інституту)

9. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn – <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1261>);
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикум;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;
- програма навчальної практики навчальної дисципліни.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Делеган І. В., Делеган І. І., Делеган І. І. Біологія лісових птахів і звірів. Львів: Поллі, 2005. 600 с.
2. Гайченко В. А., Царик Й. В. Екологія тварин: Навчальний посібник. Херсон : Олді-плюс, Київ : Ліра-К, 2012. 232 с.
3. Глушков М. В. Лось. Екология и управление популяциями. Киров, 2001. 318 с.
4. Камінецький В. К., Бабіч О. Г., Смаголь В. М. Екологічні та господарські засади напіввільного розведення диких копитних (на прикладі спеціалізованих підприємств Державного управління справами Президента України). Монографія. ЗАТ «Миронівська друкарня», 2011. 154 с.
5. Корж О. П. Етологія тварин: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2011. 236 с.
6. Бондаренко В. Д. Біотехнія: навч. Посібник. Ч. 2. Львів: ІЗМН, 2002. 352 с.
7. Бондаренко В. Д., Делеган І. В. Мисливствознавство. К.; РН МКВОБ, 1993. 197 с.
8. Гандзюра В. П. Екологія. К., 2002. 85 с.
9. Делеган І. В., Чернявський М. В., Феннич В. С. Перспективи розвитку мисливського господарства в Закарпатті (Практичні рекомендації щодо розвитку мисливського господарства при запровадженні багатофункціонального, наближеного до природи ведення лісового господарства). Івано-Франковськ: Фоліант, 2007. 158 с.
10. Потіш Л.А., Фаринець С.І. Навчально-польова практика з зоології: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2013. 120 с.

11. Потіш Л.А. Птахи Закарпатської області (анотований список). Львів, 2009. 124 с.
12. Смаголь В.Н. Гаврись Г.Г. Зубр, *Bison bonasus* (Mammalia, Artiodactyla) в Україні: динаміка численності, розповсюдження, стації і лімітуючі фактори. Монографія. – К.: ТОВ «Велес», 2013. 128 с
13. Царик Й.В., Яворський І.П., Шидловський І.В. Хребетні тварини західних областей України. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 52 с. 5.
14. Фауна України: охоронні категорії. Довідник / О. Годлевська, І. Парникоза, В. Різун, Г. Фесенко, Ю. Куцоконь, І. Загороднюк, М. Шевченко, Д. Іноземцева. Видання друге, перероблене та доповнене. Київ, 2010. 80 с.

Інтернет-джерела

15. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс] – <http://www.nbu.gov.ua>.
16. Законодавство України [Електронний ресурс] URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
17. Урядовий портал [Електронний ресурс] URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>
18. Український сервер мисливця URL: <http://www.uahunter.com.ua>
19. Український портал мисливця [Електронний ресурс] URL: <http://www.hunters.com.ua/blog/pomogaya-prirode>